

PEDAQOGİKA

Təranə Arazxan qızı Təhməzli
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
Məktəbəqədər təhsil fakültəsinin
Xüsusi təhsil kafedrasının magistrantı
e-mail: tehmezliterane0@gmail.com

DAUN SİNDROMLU UŞAQLARDA
KİÇİK MOTORİKANIN İNKİŞAFI ÜÇÜN METODLAR

Xülasə. Məqalədə Daun sindromlu uşaqlarda kiçik motor bacarıqlarının inkişafı üsulları göstərilir. Kiçik motor bacarıqlarının tərfi, həmçinin Daun sindromlu bir uşağın inkişafının xüsusiyyətləri verilir. Məqalənin aktuallığı ondan ibarətdir ki, metodlardan istifadə Daun sindromlu uşağa öz bacarıqlarını təkmilləşdirməyə imkan verir ki, bu da emosional və əqli inkişafda müsbət nəticələrə gətirib çıxarır. Uşağın cəmiyyətə müsbət uyğunlaşması üçün onun inkişafını və çatışmayan qabiliyyətlərini dəstəkləmək lazımdır. Bu, erkən uşaqlıqdan istifadə olunan kiçik motor bacarıqlarının inkişafı ilə asanlaşdırılır.

Açar sözlər: Daun sindromlu uşaqlar, kiçik motor bacarıqları, inkişaf metodları, sinir, sensor proseslər və s.

Tarana Arazxan gizi Tahmazli

Methods for the development of fine motor skills
in children with Down syndrome

Summary. The article shows methods for the development of fine motor skills in children with Down syndrome. The definition of fine motor skills, as well as the developmental features of a child with Down syndrome, is given. The relevance of the article lies in the fact that the use of technology allows a child with Down syndrome to improve their skills, which leads to positive results in emotional and mental development. In order for a child to adapt positively in society, it is necessary to support his development and lacking abilities. This is facilitated by the development of fine motor skills used from early childhood.

Key words: children with Down syndrome, fine motor skills, development methodology, nervous, sensory processes, etc.

Тарана Аразхан кызы Тахмазлы

Методы развития мелкой моторики
у детей с синдромом Дауна

Резюме. В статье показаны методы развития мелкой моторики у детей с синдромом Дауна. Дано определение мелкой моторики, а также особенности развития ребенка с синдромом Дауна. Актуальность статьи заключается в том, что использование технологий позволяет ребенку с синдромом Дауна совершенствовать свои навыки, что приводит к положительным результатам в эмоциональном и психическом развитии. Чтобы ребенок положительно адаптировался в обществе, необходимо поддерживать его развитие и недостающие способности. Этому способствует развитие мелкой моторики, используемой с раннего детства.

Ключевые слова: дети с синдромом Дауна, мелкая моторика, методика развития, нерв, сенсорные процессы и др.

Daun sindromu xəstəlik deyil, insan orqanizmində əlavə xromosomun mövcud olduğu genetik bir vəziyyətdir. Daun sindromlu bir uşağın çox sayda xarici əlamətləri bu patologiyaya xas olan inkişafın gecikməsi ilə müəyyən edilir. Daun sindromlu bir insanın görünüşündə bütün anormallıqların olması məcburi bir əlamət deyil. Onlar kiməsə daha güclü şəkildə ifadə oluna bilər və tam şəkildə ötürülə bilər, kimsədə - çətinliklə nəzərə çarpan xüsusiyyətlər (1-2 xarici əlamətin olması) qeyd olunur.

Daun sindromlu uşaqların psixopatoloji tədqiqatları müxtəlif dərəcələrdə zehni geriliyi aşkar etmişdir. Çox vaxt bunlar çətin əqli qüsurlu uşaqlardır. Belə ki, alimlərin fikrincə, bu uşaqların təxminən 70%-də orta dərəcədə əqli gerilik, təxminən 7%-də yüngül forma, digər hallarda isə zehni gerilik var.

Hər hansı bir uşağın inkişafı, təlimi və tərbiyəsi onun fiziki inkişaf səviyyəsi ilə, yəni sağlamlığı və fiziki fəaliyyəti ilə sıx bağlıdır. Uşaq öz biliyini fəaliyyətlə nümayiş etdirir və bu, aktiv könüllü hərəkətlər olmadan mümkün deyil. Düşüncə təcrübədən inkişaf edir. Təcrübə toplama prosesində uşaq məlumatı mənimsəyir və ondan istifadə etməyə imkan verən neyron şəbəkələri qurur. Bu məlumatlara əsaslanaraq, uşaq ətrafda baş verənlərə adekvat reaksiya vermək yollarını inkişaf etdirməyə başlayır.

Əl hərəkətlərinin formalaşması həyatın ilk altı ayında tədricən başlayır. Bir yumruğa sıxılmış əl düzəldilir, barmaqlar obyektləri tutmaq üçün xüsusi hərəkətlər etməyə çalışır, əl müəyyən bir orqan kimi fəaliyyət göstərməyə başlayır. Kiçik motor bacarıqları uşağın ümumi inkişafı kontekstində formalaşır, onlar inkişafın digər sahələri ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Kiçik motor bacarıqlarının keyfiyyəti çox vacibdir, hərəkətə nəzarətin sabitliyi və onların

koordinasiyası mənalı tədqiqata, ətraf aləmə və diqqətin yaxşılaşmasına kömək edir. Kiçik motor bacarıqları uşağın tədricən mənimsədiyi bir çox formalaşmış bacarıqların nəticəsidir və onlar onun əzələlərini və sinir sistemini müəyyən bir şəkildə məşq etdirir, tədricən ona getdikcə daha dəqiq və kiçik motor hərəkətlərini inkişaf etdirməyə imkan verir.

Daun sindromlu uşaqlarda kiçik motor bacarıqlarının inkişaf mərhələsi normada olan uşaqlarda olduğu kimi davam edir, lakin xüsusiyyətləri ilə:

- bacarıqlar fizioloji səbəblərə görə tələffüz edilmir (əzələ tonusunun zəifliyi, görmə, eşitmə və s.);
- bacarıqların ortaya çıxması gecikir;
- şərtləndirilmiş bacarığın formalaşması adi uşaqdan fərqli olaraq ən uzun müddət tələb edir [1].

Bu baxımdan, uşağa ən diqqətli olmalı və Daun sindromlu bir uşaqda müxtəlif bacarıqların formalaşdırılması üçün stimullaşdırıcı üsullardan istifadə edilməlidir. Yadda saxlamaq lazımdır ki, psixomotor geriləmə müxtəlif sağlamlıq problemləri ilə ağırlaşsa bilər və onların əksəriyyəti müvafiq müalicə ilə aradan qaldırıla bilər.

Kiçik motor bacarıqlarını müəyyən edək. Bu, əsas sistemlərin: əzələ, sümük və sinir sisteminin əlaqələndirilmiş hərəkətləri səbəbindən barmaqların, əllərin, ayaqların dəqiq və kiçik hərəkətlərini həyata keçirmək qabiliyyətidir. Kiçik motor bacarıqlarının formalaşması uşağın ümumi inkişafı üçün mühüm yer tutur.

Kiçik motor bacarıqlarının inkişafına mane olan amillərin olmasına baxmayaraq, düzgün təşkil edilmiş iş bir uşağın üç yaşına qədər demək olar ki, bütün növ tutma növlərini inkişaf etdirməyə imkan verir, onun köməyi ilə uşaq əşyalarla elementar hərəkətlər edə bilər [2].

Daun sindromlu uşaqlarda kiçik motor bacarıqlarının formalaşması üçün ən təsirli və sadə metodlar aşağıdakılardır:

- ovuc içi masajı kiçik motor bacarıqlarının və toxunma hissələrinin formalaşması üçün çox faydalıdır. Müxtəlif xovlu fırçalardan istifadə edərək barmaqların və əllərin masajı (sərt (diş) fırça ilə, barmaqların ucları boyunca, yumşaq fırça ilə, yumruğun xarici səthi boyunca barmaqların uclarından biləyə qədər masaj);
- kağız cırılması. Bu məşq 7 aylıq bir uşaq üçün uyğundur. Kağız cırarkən uşağı tək qoymamalı və kağızı ağzına qoymadığından əmin olmalısınız;
- uşaqların açılmamış yumruqlarına yuvarlaq əşyalar qoyaraq, sonra müxtəlif formalı və müxtəlif səthli oyuncaqları (parçalar, köklər, süngərlər, üzükler və s.) təqdim edirlər;
- əşyalar və obyektlərlə birgə hərəkətlər (avtomobili, topu itələmək, kubları növbə ilə yerləşdirmək, topları sıxmaq, salfetləri cırmaq);

- ipə geyilən əşyalarla oyunlar (kiçik oyuncaqlar, düymələr, böyük muncuqlar);
- məişət əşyaları ilə oyunlar (tavalər, kiçik qazanlar, qazan qapaqları və s.);

- uşaqları "sağol" sözünü deyərək əl yelləməyə, "salam" deyib əl verməyə, "pat, pat" deyib əl çalaraq oynamağa təşviq etmək;

- məşqlər və barmaq oyunları (barmaqlarla masada gəzin və vurun, həmçinin uşaq mahnıları, melodiylər, mahnılardan istifadə edərkən bütün barmaqlarınızı hərəkət etdirin). Daun sindromlu bir uşaqda məşqlərin və barmaq gimnastikasının nəticələri toxunulmazlığı artırır, bütün uşaqlar tapşırıqları yaxşı yerinə yetirirlər, bununla da nəinki bədən ümumi vəziyyətini yaxşılaşdırır və uşaqlar ən diqqətli olurlar. Barmaq oyunlarının kiçik motor bacarıqlarının inkişafından istifadə nəticəsində ümumi vəziyyəti yaxşılaşdırmaq olar. Texnikanın tətbiqi təcrübəsinə əsaslanaraq, uşaqlar hərəkətli olurlar, kiçik motor bacarıqlarının inkişafında əhəmiyyətli bir dəyişiklik baş verir;

- Grootherapy terapiyası müxtəlif növ dənli bitkilərlə qeyri-ənənəvi iş növüdür, məqsədi Daun sindromlu uşaqların həyatını normalaşdırmaqdır. Daun uşağı ilə işləyərkən Grootherapy terapiyasının istifadəsi hazırda bütün ölkələrdə istifadə olunur. Grootherapy barmaqların kiçik motor bacarıqlarını düzəldir, bununla da uşağın zehni inkişafını stimullaşdırmağa imkan verir, onun ümumi inkişafını yaxşılaşdırır. Grootherapy və kompleks dərslərin istifadəsi ona Daun sindromlu uşağın tam inkişafında böyük imkanlar verir. Açıq havada oynanan oyunlar daun uşaqlarında da əlverişli zehni və fiziki inkişafa malikdir, çünki onlar dayaq-hərəkət aparatının fəaliyyətini yaxşılaşdırır [3].

Daun sindromlu uşaq, Grootherapy terapiyasının müxtəlif formaları ilə işləyərək, diqqətini barmaqlara və əllərə cəmləşdirir, nəticədə uşaq daha diqqətli və cəmləşir. Belə gimnastika barmaqların əzələlərinə də müsbət təsir göstərir. Beləliklə, uşaq komandasında korreksiya və uğurlu uyğunlaşma üçün barmaq gimnastikası və kiçik motor bacarıqları üçün müxtəlif məşqlər istifadə olunur [4].

Bədənin kompensasiya potensialının uşaqların inkişafının istənilən mərhələsində düzgün seçilmiş metod və proqramlarla və effektiv metodların tətbiqi formalarının rahat birləşməsi Daun sindromlu uşağın psixofiziki inkişafı prosesinə qüsurların təsirini əhəmiyyətli dərəcədə və bəzən tamamilə aradan qaldıra bilər.

Onu da qeyd edirik ki, Daun sindromlu uşaqlarla korreksiya fəaliyyətinin vacib komponentlərindən biri müəyyən təcrübə əldə etmə prosesini təşkil edən əsas psixi inkişafın inkişafı və formalaşması üzərində işdir. Tapşırıqların həcmi və mürəkkəbliyi dərəcəsi intellektual pozulma dərəcəsinə uyğun olaraq müəyyən edilir. Daun sindromlu uşağın effektiv uyğunlaşması üçün mövcud şəraitdə metodların tətbiqinin əhəmiyyəti birbaşa müəyyən bir uşağın, müəyyən bir ailənin psixoloji köməyinə təbədir.

Beləliklə, uşağın kiçik motor bacarıqlarının formalaşması sensor proseslərə müsbət təsir göstərir və bu, Daun sindromlu uşağın psixikasının formalaşması üçün çox vacibdir. Qeyd edək ki, Daun sindromlu uşağın toxunma həssaslığı onların diqqətinin, qavrayışının, yaddaşının, nitqinin və təfəkkürünün formalaşması üçün güclü stimuldur.

ƏDƏBİYYAT

1. Есипова Т. П., Кобякова Е. А., Мерковская А. В. "Комплексное развитие детей с синдромом Дауна раннего возраста" / под ред. Есипова Т. П., Кобякова Е. А., Мерковская А. В. ГООИ «Общество «Даун синдром», г. Новосибирск, 2008. – 68 с.

2. Екжанова Е.А., Стребелева Е.А. Коррекционно-развивающее обучение и воспитание. Программа дошкольных образовательных учреждений компенсирующего вида для детей с нарушением интеллекта. – М.: Просвещение, 2005. – 272 с.

3. Мурзина О. П., Вербина Г. Г. Методы развития мелкой моторики детей с синдромом Дауна // Вестник Кемеровского государственного университета. – 2016. – № 2. – с. 126-130.

4. Стребелева Е. А., Мишина Г. А. Игры и занятия с детьми раннего возраста, имеющими отклонения в психофизическом развитии. – М.: Полиграф сервис, 2002. – 128 с.